

BRČKO U AUSTROUGARSKOM VREMENU (1878–1918) - Historijski izvori

Autor:

Mr. sc. Esaf Lević

Izdavač:

Centar za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla

Za izdavača:

Prof. dr. Izet Šabotić

Recenzenti:

Prof. dr. Izet Šabotić, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli
Prof. dr. Sead Selimović, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli
Mr. sc. Omer Zulić, JU Arhiv Tuzlanskog kantona Tuzla

Urednik:

Mr. Jasmin Jajčević

Lektor:

Hatidža Fetahagić, prof.

Korektura i registri:

Mr. Jasmin Jajčević

Dizajn korica i prevod na engleski jezik:

Mr. Adnan Tinjić

Štampa:

OFF-SET d.o.o. Tuzla

Za štampariju:

Mirela Aljić, direktor

Tiraž:

500 primjeraka

Korica: Fotografija sinovi Alijage Kučukalića (Historijski arhiv Sarajevo – HAS, O-BA-88, kut. br. 3, fotografija 447); Novinski članak – Časopis „Musavat“, br. 48, str. 3, 1910. (digitalna kopija preuzeta iz Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu)

ISBN 978-9926-9006-0-1

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu

Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod

ID brojem **64754694**

Sva prava zadržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodne dozvole izdavača i autora

Esaf LEVIĆ

BRČKO
U AUSTROUGARSKOM VREMENU
(1878 – 1918)

- Historijski izvori -

Tuzla 2024.

*U znak sjećanja na tetku Minu – Eminu Bešić rođ. Brodlić i
adžu Mustafu B. Levića, koji su uvijek, kao i porodica, davali odlučnu
i nesebičnu podršku nama mlađima u našim nastojanjima ka napretku.*

SADRŽAJ

PREDGOVOR	9
PREFACE	11
TRGOVAČKI REGISTRI	13
JAVNE MANIFESTACIJE	103
ŠKOLSTVO U KOTARU BRČKO	119
Rimokatolička djevojačka škola u Brčkom.....	119
Narodna osnovna škola u Bijeloj Kalajdziji.....	120
Narodna osnovna škola u Bukviku	122
Narodna osnovna škola u Čeliću.....	124
Narodna osnovna škola u Lončarima.....	126
Narodna osnovna škola u Jablanici.....	127
II. narodna osnovna škola u Brčkom	128
Narodna osnovna škola u Brezovompolju	130
Narodna osnovna škola u Gor. Rahiću.....	132
I. narodna osnovna škola u Brčkom.....	133
Narodna osnovna škola u Orašju	135
Narodna osnovna škola u Boku	137
Narodna osnovna škola u Boću.....	139
Narodna osnovna škola u Donjoj Mahali.....	140
Narodna osnovna škola u Tolisi.....	142
Druga narodna osnovna škola (Ruždija) u Brčkom	143
TRGOVAČKO-ZANATSKI TEČAJEVI U BRČKOM	181
PORODICA KUČUKALIĆ	187
HUMANITARNI RAD	203
UDRUŽENJA U BRČKOM	223
Kiraethana u Brčkom	223
Antialkoholičarsko društvo Ikbal	232
Srpski Sokol	237
Hrvatski Sokol	242
Učiteljsko društvo	245
Ženska zadruga Srpkinja.....	248
Poljoprivredno društvo.....	253
Zaklada dr. Bergera.....	257

ZAKLJUČAK	259
CONCLUSION	261
PRILOZI.....	263
RECENZIJE.....	275
INDEX LIČNIH IMENA	285
INDEX GEOGRAFSKIH POJMOVA	299
O AUTORU	303

PREDGOVOR

Knjiga *Brčko u austrougarskom vremenu (1878-1918) – Historijski izvori* dijelom predstavlja nastavak 2022. godine objavljene knjige *Brčko u periodu austrougarske uprave (1878-1918) – Historijska građa i komentari*. Iako slične po nazivu, čemu smo sami i težili, sadržajno su veoma različite. Dok smo se u knjizi objavljenoj 2022. godine bavili temama opšte uprave i funkcionerima lokalne samouprave, uređenjem grada, uopšteno trgovinom, prvom posavačkom izložbom i bankarstvom, čija je obrada prvenstveno za cilj imala pokazati razvoj Brčkog kao administrativnog i ekonomskog centra Bosne i Hercegovine, u ovoj smo akcenat stavili na obradu tema koje će pokazati dubinu i širinu društvenog života ove lokalne zajednice. Sadržaj knjige čini sedam poglavlja.

U prvom poglavlju, *Trgovački registri*, uspjeli smo identifikovati 773 tvrtke koje su svoju djelatnost obavljale na prostoru kotara Brčko, obuhvatajući gotova sva naseljena mjesta tog područja. Trgovina je odvajkada bila sinonim za Brčko kao mjesto spajanja, a informacije koje smo prezentovali prikupljene su u onovremenoj štampi, koja je pomno pratila šta se dešava na polju razvoja trgovine, kao što su i sami sudovi, u ovom slučaju Okružni sud u Tuzli, bili obavezni obavještavati javnost o svim promjenama koje se dešavaju kod trgovačkih firmi, kao i o svim promjenama koje se unose u sudske registre koje je Sud vodio, bilo da se radi o upisima, brisanjima, promjenama u strukturi vlasništva ili bilo kojim drugim do kojih je moglo doći.

U drugom poglavlju, pod nazivom *Javne manifestacije*, detaljnije smo istražili šta se to obilježavalo u Brčkom, uzimajući dijelom i period osmanske uprave, kako su izgledali navedeni događaji, njihove povode i rezultate koji su njima postizani. Izvještaji sa ovih dešavanja nude obilje informacija značajnih za razumijevanje društvenog i privatnog života u Brčkom, a što će i sami čitaoci uočiti.

U trećem dijelu knjige, *Školstvo u kotaru Brčko*, stavili smo naglasak na istraživanje stanja školskih ustanova, nastavnih programa i rada školskog osoblja obradivši 15 odgojno-obrazovnih institucija koje su tada postojale na području kotara Brčko. Osnovu za ovo poglavlje činili su nam godišnji školski iskazi koji su bili vrlo detaljni i veoma precizni po pitanju identifikacije svih činjenica bitnih za rad i funkcionisanje ustanova, kako pozitivnih tako i negativnih. U ovom poglavlju, podnaslovom *Druga narodna osnovna škola (Ruždija) u Brčkom*, na osnovu arhivske građe i informacija iz štampe, pratimo dešavanja vezano za ovu školu, koja je bila pod patronatom porodice Kučukalić, od njenog osnivanja pa sve do kraja austrougarske uprave. Sadrži mnoštvo informacija o radu škole, osoblju i međusobnim odnosima zaposlenih i odgovornih.

U četvrtom poglavlju, naslovljenom *Trgovačko-zanatski tečajevi u Brčkom*, kroz arhivske izvore pratimo aktivnosti građanstva i uprave usmjerene ka poboljšanje stanja u oblasti trgovine i zanatstva u Brčkom i mobilnosti budućih trgovaca i zanatlija, te korake koji su činjeni kako bi se ti ciljevi ostvarili, na opšte dobro i zadovoljstvo.

U petom poglavlju, *Porodica Kučukalić*, dali smo osvrt na Alijagu Kučukalića i njegove potomke, njihovu djelatnost za opšte dobro, donoseći i

informacije o njegovoj djeci, a koje smo prikupili koristeći Gruntovne knjige sastavljene 1888. godine, na osnovu kojih smo iznijeli podatke i o njegovim unucima i kasnijim potomcima kako bi što više proširili naša znanja o ovoj porodici. Njihov doprinos, prvenstveno Alijage Kučukalića, ali i njegovih potomaka, urbanom razvoju grada je nemjerljiv te smo stoga odlučili da ovoj porodici posvetimo posebno poglavlje u knjizi.

U poglavlju *Humanitarni rad*, sedmom u ovoj knjizi, analizirali smo sačuvane zapisnike gradskog poglavarstva Brčko s ciljem prezentacije informacija o učešću gradske uprave u filantropskim aktivnostima i pomaganju onima kojima je pomoć bila potrebna, kako na prostoru Bosne i Hercegovine, tako i onima u Brčkom. Riječ je o obilju informacija koje svjedoče o spremnosti na podršku i pomoć u najtežim trenucima koji su mogli zadesiti pojedince ili širu društvenu zajednicu.

U sedmom poglavlju, naslovljenom *Udruženja u Brčkom*, na osnovu arhivske građe i periodike donijeli smo podatke o osam udruženja koja su formirana i radila u Brčkom u periodu austrougarske uprave. Njihov značaj je bio veliki za građanstvo, kao i spektar aktivnosti koje su u okviru svojih statutom određenih mogućnosti realizovali.

Knjiga sadrži i pet priloga iz onovremene štampe koji pokazuju duh tadašnjeg vremena i sveukupne odnose približavaju čitaocima.

PREFACE

The book *Brčko in the Austro-Hungarian Period (1878–1918) – Historical Sources* is partly a continuation of the book *Brčko during the period of Austro-Hungarian administration (1878-1918) – Historical materials and comments* published in 2022. Although similar in name, which is what we strived for, they are very different in content. While in the book published in 2022 we dealt with the topics of general administration and local self-government officials, city planning, trade in general, the first exhibition in Posava and banking, the treatment of which was primarily aimed at showing the development of Brčko as the administrative and economic center of Bosnia and Herzegovina, in for this one, we emphasized the processing of topics that will show the depth and breadth of the social life of this local community. The content of the book consists of seven chapters.

In the first chapter, *Trade Registers*, we managed to identify 773 companies that performed their activities in the area of Brčko District, covering almost all the populated places in that area. Trade has always been synonymous with Brčko as a meeting place, and the information we presented was collected in the contemporary press, which closely followed what was happening in the field of trade development, as were the courts themselves, in this case the District Court in Tuzla. obliged to inform the public about all the changes that happen to commercial companies, as well as about all the changes that are entered into the court registers that the Court kept, whether it is entries, deletions, changes in the ownership structure or any other that may have occurred.

In the second chapter, entitled *Public Manifestations*, we investigated in more detail what was celebrated in Brčko, taking into account the period of Ottoman administration, what the mentioned events looked like, their causes and the results achieved by them. The reports from these events offer a wealth of information important for understanding social and private life in Brčko, which the readers themselves will notice.

In the third part of the book, *Education in the Brčko District*, we focused on researching the state of school institutions, curricula and the work of school staff, having covered 15 educational institutions that existed in the Brčko District at that time. The basis for this chapter was the annual school reports, which were very detailed and very precise in terms of identifying all the facts important for the work and functioning of the institutions, both positive and negative. In this chapter, under the subtitle *Second National Primary School (Ruždija) in Brčko*, based on archival materials and information from the press, we follow the events related to this school, which was under the patronage of the Kučukalić family, from its foundation until the end of the Austro-Hungarian administration. It contains a lot of information about the work of the school, the staff and the mutual relations between the employees and those in charge.

In the fourth chapter, entitled *Trade and Crafts Courses in Brčko*, through archival sources we follow the activities of the citizens and the administration aimed at improving the situation in the field of trade and crafts in Brčko and the mobility of

future merchants and artisans, and the steps that were taken to achieve these goals, to the common good and pleasure.

In the fifth chapter, *The Kučukalić Family*, we gave an overview of Alijaga Kučukalić and his descendants, their activities for the common good, bringing also information about his children, which we collected using the Grunt books compiled in 1888, on the basis of which we also presented information about his grandchildren and later descendants in order to expand our knowledge about this family as much as possible. Their contribution, primarily Alijaga Kučukalić, but also his descendants, to the urban development of the city is immeasurable, so we decided to dedicate a special chapter in the book to this family.

In the *Humanitarian Work* chapter, the seventh in this book, we analyzed the preserved minutes of the Brčko city administration with the aim of presenting information about the participation of the city administration in philanthropic activities and helping those who needed help, both in the territory of Bosnia and Herzegovina and those in Brčko. It is about the abundance of information that testifies to the readiness to support and help in the most difficult moments that could befall individuals or the wider social community.

In the seventh chapter, entitled *Associations in Brčko*, based on archival material and periodicals, we brought data on eight associations that were formed and worked in Brčko during the period of Austro-Hungarian administration. Their importance was great for the citizens, as was the spectrum of activities that they realized within the scope of their opportunities determined by the statute.

The book also contains five contributions from the contemporary press that show the spirit of that time and bring the overall relationships closer to the readers.